

ԵՐԳԵՐ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

ԸՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ՊԵՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆՏՔԵՐԻ ՄԵՍԻՆ

ՅՕՐԻՆԵՑ

Արդուինցի ՅՈՎՀ. ՊԵՏՈՅԵԱՆ

Զուտ արդիւնքը յատկացվում է պատերազմից վնասւած
Հայ ժողովրդին:

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Գրաֆսկայա փող. № 6.

1915

891.99-192
7-49

891.99-192
Apr. 7-49
2-5088a
10 NOV 2011
An. 632

2-5088a

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ԱՐԴՈՒՅՆ ԵՒ ՆԵՐԿԸՑ ՊԵՏԵՐԱԶՄԻ ԱՆՑԶԵՐԻ ՄԸՍԻՆ

Յ Օ Ր Ի Ն Ե Ց

Արդուհնցի ՅՈՎՀ. ՊԵՏՈՅԵԱՆ

Զուտ արդիւնքը յատկացվում է պատերազմից վնասւած
Հայ ժողովրդին:

ՊԿԵ. № 20900

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Դրաֆտկայա փող. № 6.
1915

Жовороссійскъ

Антверпенъ 1906
бол. Серебрянная

Парижъ 1908 года
большая Золотая

Фирма сущ.

Золотой крестъ GRAND PRIX.

съ 1895 г.

Паровой Кожевенный заводъ

О. П. ПЕТОЯНЦЪ

Мартиновская ул. соб. домъ № 7.

39936-67

ԵՐԳ Ա.

Արդուինցոց փախուստը

Հազար ութը հարիւր եօթանասունը եօթին
Ռուսաց բանակը հասաւ Արդուին,
Թրքաց լծից ազատած էր հայերին:
Տէրը ողորմած է, մի վախէք, հայեր:
Խուրքը ինկաւ Գերմանիայի թաթումը,
Հաւատացրեց՝ ետ պիտի առնէ Բաթումը,
Օսմանացիի զօրքը մօտ էր Արդուինին:
Տէրը ողորմած է, մի վախէք, հայեր:
Ռուսաց զօրքը պատրաստ էր նահանջելուն,
Արդուինցին լսելուն պէս սկսած էր փախչելուն,
Էլ ժամանակ չունէին դուռը փակելուն:
Տէրը ողորմած է, մի վախէք հայեր:
Հազար իննհարիւր տասնուչորսն էր,
Նոյեմբեր չորսի երեքշաբթի գիշերն էր,
Ժողովուրդը քնաթաթաղ անկողնու մէջ էր:
Տէրը ողորմած է, մի վախէք, հայեր:
Մեծ, փոքր, կին, երեխայ փախչում են,
Կործուրու Մարիամ Աստուածածնան աղաչում են,
Քարերու մէջ ոտը բոբիկ թռչում են:
Տէրը ողորմած է, մի վախէք, հայեր:

Գողգոթայ սարի վրան Տէրը խաչուած է,
 Մեզ նման խեղճերին Տէրն ազատած է,
 Թրբի նման անգութին տունը քանդուած է.
 Տէրը ողորմած է, մի վախէք, հայեր:
 Երեք մասը Արդունումէն փախած են,
 Քառորդ մասը կատարինդար հասած են,
 Շատերը իրենց զաւկները կորցրած են.
 Տէրը ողորմած է, մի վախէք, հայեր:
 Հաւատացէք Ռուսաստանի քաջ բազուկին,
 Արդէն Ռուսաց զօրքն էրզրումի մօտն է,
 Օսմանցու նման փոքրիկ թզուկին
 Շուտով կը յաղթենք, մի վախէք, հայեր:
 Գերմանիայի զօրքը ետ նահանջում է,
 Աւստրիոյ տէրութիւնը արդէն կորչում է,
 Օսմանցու բռնապետութիւնը վերջանում է.
 Իմ ասածին հաւատացէք դուք, հայեր:

Ե Ր Գ Բ

Ն ո յ ն Ը

Պատերազմը սկսուեցաւ,
 Զօրքը Սալաթէթ բարձրացաւ,
 Արդունը ապահովուեցաւ.
 Էս ինչ օրին հասաք, խեղճեր:

Գիշերը փրսփսոց ինկաւ,
 Մեծ, փոքրը ոտկի՛րան ելաւ,
 Կամուրջի ճամբան բռնուեցաւ.
 Էս ինչ օրին հասաք, խեղճեր:
 Գեղացի տաճիկները
 Ժողովուրդին վախեցուցին՝
 Արդունը պիտի պաշարին.
 Էս ինչ օրին հասաք, խեղճեր:

Հիւանդներին տուն թողեցին,
 Մեռածը չի կայ, թաղեցին,
 Զարդարանքնին հողը թաքցրին.
 Էս ինչ օրին հասաք, խեղճեր:
 Քնաթաթաղ խեղճուկները
 Ոտքը բոբիկ վաղեցին,
 Զաւակները կորանցուցին.
 Էս ինչ օրին հասաք, խեղճեր:

Տները բաց թողեցին,
 Ապրանքը հողին յանձնեցին,
 Օսմանցոյը անիծեցին.
 Էս ինչ օրին հասաք, խեղճեր:

Առաւօտ ծագը բացուեցաւ,
 Փախչողները կապան շարուեցան,
 Ցօտիբարը ոտքով անցան.
 Էս ինչ օրին հասաք, խեղճեր:

Երբ որ Սուվէթ բարձրացան
 Տունը շատ բան մոռացան,

Էնտեղ վայնաս սկսուեցան,
 էս ի՞նչ օրին հասաք, խեղճեր:
 Մէկը կուլայ ոսկու համար,
 Միւսն իր դուստրի համար,
 Փոքրիկները հացի համար.
 էս ի՞նչ օրին հասաք, խեղճեր:
 Մի բազմութիւն ժողովրդի
 Փախչում է, ետ էլ չի նայում,
 Զօրքը ուտելիքն է այրում.
 էս ի՞նչ օրին հասաք, խեղճեր:
 Ապահով է Բաթումը,
 Պատերազմ է Մուրղուլումը,
 Մարդ չի մնաց Արդուինումը.
 էս ի՞նչ օրին հասաք, խեղճեր:
 Գաւազանը ձեռքը առին
 Օտարութեան ճանապարհին,
 Օսմանցի, քու մուխդ մարի.
 Ամէն, ասացէք, խեղճեր:

Ե Ր Գ Գ

Արդուինում մնացողների ողբալի վիճակը

Ժողովրդի մի մաս փախաւ Արդուինէն,
 Ետ մնացողներն ի՞նչ եղան.
 Հաստատ լուրեր բերող չի կան,
 Հայրիկ-մայրիկս ի՞նչ եղան:

Առաջ անցնողներն անցան,
 Ճանապարհին մնացողներն ի՞նչ եղան.
 Թիւրքաց գիւղերուն մէջ
 Մնացողներն ի՞նչ եղան:

Յաւալի է փախչողի վիճակը,
 Ողբալի է ետ մնացողի հեկեկալը.
 Առանց պաշար ճանապարհի
 Տունը մնացողներն ի՞նչ եղան:

Սարսափելի լուր է գալիս
 Թիւրքաց զօրքի արածներէն,
 Ծեր, հրեխայ մորթոտվում են,
 Եղբայր-քոյրիկս ի՞նչ եղան:

Ճորոխ գետին եղերքները
 Արնաքամ դիակներ կան,
 Այս ընողները թուրքերն են,
 Կինս, աղջիկս ի՞նչ եղան:

Փախչողները տուն-տեղ ունին,
 Բոլորն էլ ընտանիքով են,
 Առանց հայրիկ-մայրիկի
 Մանչս, աղջկիս ի՞նչ եղան:

Արտանուճ էլ հասան, անցան,
 Շավշէթն էլ մէկտեղ միացան,
 Արդահանը ոտքով անցան,
 Տունս տեղերս ի՞նչ եղան:

Արդահանցիք չի կան կեցան,
 Սախալ-տութանը ձիւնով անցան,

Կարսու խաները լեցուեցան,
 Էրիկ-մարդիկ ի՞նչ եղան:
 Արդուինում ժողովուրդ մնացին,
 Թիւրք Կադիին մօտ գնացին,
 Տէր-Կարապետին համոզեցին,
 Չգիտենք նրանք ի՞նչ եղան:
 Անյոյսին յոյսին Յիսուան է,
 Անճարին ճարը Տէրն է,
 Համբերեցէք, գուք կը տեսնէք
 Թուրքիոյ գահը ի՞նչ եղաւ:
 Ամենքդ մէկ ժողովեցէք,
 Հօր Աստուծուն աղաչեցէք,
 Մեր Կայսեր ձեռքին ոյժ տայ,
 Կը տեսնէք օսմանցին ի՞նչ եղաւ:
 Գիտեմ շտապում էք վերադառնալուն,
 Ռուսաց զօրքի Էրզրումը պաշարելուն,
 Փափագում էք այդ լուրերի լսելուն,
 Վերջապէս կիմանաք որ Թուրքիան վերջացաւ:

Ե Ր Գ Դ

Արդուինցու ողբը

Օսմանցիի զօրքը մօտ էր Արդուինուն
 Լաւ գիտենք թուրքերն ի՞նչպէս են անկիրթ.
 Մէկը հօրն ու մօրը կորցրեց, միւսը՝ որդուն.
 Լացէք, ողբացէք, սվ թշուառ հայեր:

Շատ չարչարանքներով տուն տեղ ունեցան,
 Հիմա բախտի բերման թողին ու փախան
 Տեղի տաճիկները օսմանցուն բերան.
 Լացէք, ողբացէք, սվ թշուառ հայեր:

Արդուինցին արհեստաւոր է և աշխատասէր,
 Չախը կը գայ Ռուսաստանի խորքերէն,
 Ամեն մէկը օգնում են հայրենակիցներին.
 Լացէք, ողբացէք, սվ թշուառ հայեր:

Օտարութեան մէջը վաստկած կոպէկնին
 Հազարաւոր վերստերէն կը գային Արդուին,
 Մէկը աղջկան կը պսակէր, միւսը իր որդուն.
 Լացէք, ողբացէք, սվ թշուառ հայեր:

Արդուին ժողովուրած են Հայաստանի խորքերից,
 Պատմութիւնը լսած են իրենց պապերից,
 Օսմանցու պատերազմը տուն-տեղից զրկեց.
 Լացէք, ողբացէք, սվ թշուառ հայեր:

Մեր պապերը թիւրքի լուծը քաշած են,
 Թիւրքի օրով սիրտ-ջիգարը մաշած են,
 Հիմա նրա թոռները Արդուինումէն գաղթած են.
 Լացէք, ողբացէք, սվ թշուառ հայեր:

Օտարութեան առագաստը քաշուած է,
 Մի մասը Կովկասու անկիւնները թափած է,
 Միւս մասը Ռուսաստան ցրուած է.
 Լացէք, ողբացէք, սվ թշուառ հայեր:

Արդուհինցին իր աշխատանքով ապրում է,
 Հիմա օտարութեան մէջ նահատակվում է,
 Հայ բարերարները շատ տեղ օգնում են.
 Հացէք, ողբացէք, սվ թշուառ հայեր:

Ե Ր Գ Ե

«Պանդուխտ Արդուհինցին»

Իմ թանկագին հայրենիքից անջատուած եմ առ-
 այժմս,
 Խեղաբարուած ման եմ գալիս, չգիտեմ ուր եմ
 առայժմս.
 Գիշերները մթութեան մէջ մտածում եմ առ-
 այժմս,
 Ե՞րբ կը լսեմ ազատութեան բարի լուրդ, հայրենիք:
 Օրեր ամիսներ անցնում են, ոչինչ բարի լուր
 չունեմ,
 Տունս-տեղս թող տուած եմ, գիշերելու տեղ
 չունեմ.
 Այս նեղացած օրերուս մէջ մխիթարող մը չունեմ,
 Ե՞րբ կը լսեմ ազատութեան բարի լուրդ, հայրենիք:
 Բարձրացնում եմ թրջուած աչքերս եր-
 կներան տեղ չի կայ,
 Կորուցել եմ զաւակներս, նրանցից ալ լուր
 չի կայ,

Գիշեր-ցորեկ լաց եմ լինում, հեկեկալուց օգուտ
 չի կայ,
 Ե՞րբ կը լսեմ ազատութեան բարի լուրդ, հայրենիք:

Թռչուններին լուր հարցնում եմ, նրանք սուս-
 փուս անցնում են,
 Լուսինն ալ պարզ չի երևում, ամպերը վրայից
 անցնում են,
 Օտարութեան մէջը, աւանդ, կեանքս մաշուած
 անցնում է.

Ե՞րբ կը լսեմ ազատութեան բարի լուրդ, հայրենիք:

Ողջ աշխարհը թէ ինձ տային, դարձեալ ես գոհ
 չեմ լինի,
 Իմ ծննդավայր սարը, ձորը ինձ մխիթարանք կը
 լինի.

Ո՛վ Արդուհինս վերադարձնէ, նրան երկար կեանք
 լինի.

Ե՞րբ կը լսեմ ազատութեան բարի լուրդ, հայրենիք:

Այս դառն վիճակից մեզ ազատիր, Փրկի՛չ իմ,
 Հայրենիքս վերադառնամ, Դու ինձ օգնիր,
 Փրկի՛չ իմ.

Յովհաննէսի աղօթքներուն լսիր, Տէր իմ, Փրկի՛չ իմ,
 Ե՞րբ կը լսեմ ազատութեան բարի լուրդ, հայրենիք:

Ե Ր Գ Ձ

Արդուինցի մօր եւ որդու հառաչանքներ

Ո ը ղ ի ն.

Հայրս, մայրս գնացել են, ինձի այստեղ թողեր են,
Անշափահաս երեխայ եմ, ա՛մ յոյսով ինձ
թողեր են,
Բոլոր ժողովուրդը փախել են, տուն-տեղերը
թողեր են.
Ե՞րբ կը լսեմ անուշ ձայնդ, իմ սիրելի մայրիկս:

Մ ա յ ը ը.

Ո՛վ սիրելի իմ զաւակս, ես քեզ ի՛նչպէս կորուցի,
Գիշերուան մթութեան մէջ շատ բաներ ալ
կորուցին,
Ձօր ու գիշեր լաց լինելով աչքիս լոյսը կորուցի.
Երանի՛ էր քո պատկերդ թէ տեսնէի, որդեակ:

Ո ը ղ ի ն.

Բոլորտիքս նայում եմ, կանաչ սարեր եմ տես-
նում,
Դուրս եմ գալիս փողօցները, թիւրքաց դօրքեր եմ
տեսնում,
Ճնճղուկի պէս թրչկոտում եմ, մայրիկ, ես քեզ
չեմ տեսնում.
Երբ կը լսեմ անուշ ձայնդ, իմ սիրելի մայրիկս:

Մ ա յ ը ը.

Իմ սիրասուն որդեակս, ես քեզի չեմ մոռանայ,
Իմ ծննդվայր սարը, ձորը երբէք ես չեմ մոռանայ,
Հայրենիքիս օդը, ջուրը երբէք ես չեմ մոռանայ.
Երանի՛ էդ քո պատկերդ թէ տեսնէի, որդեակ:

Ո ը ղ ի ն.

Բարձրացնում եմ իմ ձեռքերս, աղաչում եմ առ
Աստուած,
Իմ ծնողքս վերադարձու օտար երկրից, Տէր
Աստուած.
Շատ տանջանքներ մենք քաշեցինք բաւական է,
հ՛վ Աստուած.

Երբ կը լսեմ անուշ ձայնդ, իմ սիրելի մայրիկս:

Մ ա յ ը ը.

Ով թանկագին իմ էակս, քո անունիդ ես մեռնեմ,
Քո աննման դէմքը տեսնեմ ամենավերջը մեռնեմ,
Պանդուխտ երկրիցս շուտ ազատուեմ Արդուինսու
մէջը մեռնեմ.

Երանի՛ էր քո պատկերդ թէ տեսնէի, որդեակ:

Ո ը ղ ի ն.

Բաւականի օրեր անցան, ձեզնից լուր մը չեմ
լսում,
Գիշեր-ցերեկ լաց լինելով ո՛չ ոք ձայնս չի
լսում,

Խեղառած եմ ձեր սիրովը, ոչ մի խորհուրդ չեմ
լուսմ.
Ե՞րբ կը լսեմ անուշ ձայնդ, իմ սիրելի մայրիկս:

Մ ա յ ը ը.

Թափառում եմ քաղբէ քաղաք, ոտք դնելու տեղ
չունեմ,
Գիշերուան մթութեան մէջ գլուխ դնելու տեղ
չունեմ,
Ոտս բոբիկ, գլուխս բաց, վրաս հագնելու շոր
չունիմ.
Երանի՛ էր քո պատկերդ թէ տեսնէի, սրդեակ:

Ե Ր Գ Է

Նովորոսիսկի ուբալոծուքիւնը (1914 թ.)

Հոկտեմբերի տասնուվեցին ճիշտ ժամը ութին
թիւրքի զրահակիրը մտած էր նաւահանգստին,
հուրէրնաթին յայտնած էր Վիլհէլմի միտքը.
Գիշերները անքուն մնաս դու, Վիլհէլմ:

Երբ որոշուած ժամանակը լրացաւ,
Թնդանօթի տրաքոցը լսուեցաւ,
Նովորոսիսկի ժողովուրդը ոտքի ելաւ.
Փախստական լինիս, անօրէն Վիլհէլմ:

Ժողովուրդը սկսած էր փախչելուն,
Անձրեւը սկսած է բնակիչին թըշեւուն,
Կերոսինի բակերը սկսած էին տրաքուելուն.
Կրակի բոցին մէջ մնաս դու, Վիլհէլմ:

Անապայի ճանապարհով փախչում են,
Թնդանօթի տրաքոցը լսում են,
Ժողովուրդը ցեխերի մէջ գլորվում են.
Խոզերու օրումը մնաս դու, Վիլհէլմ:

Կարգն Աւետարան, գտիր հրաման,
Աշխարհքի վրայ եղար անօրէն հրաման,
Անգոյթ Օսմանցուն գտար քեզ նման.
Ներոնի օրումը ընկնես դու, Վիլհէլմ:

Աշխատեցար, Օսմանցուն համոզեցիր,
Եւրոպայի պատերազմում խառնեցիր,
Պատիժը կը գտնաք դուք էյի, կեցէք.
Կայենի օրումը ընկնես դու, Վիլհէլմ:

Ձեռքդ Աւետարան՝ աղօթքը ըրիր,
Այդպէս պիղծ սրտով սրբութիւն առիր.
Մի տաք սրբութիւն այդպէս շներին.
Յուդայի օրումը ընկնես դու, Վիլհէլմ:

Վերջապէս քեզ համար չի կայ փրկութիւն,
Գո զաշնակից թիւրքը չունի զօրութիւն,
Կովկասու մէջ սկսել տուիր արիւնհեղութիւն.
Զարչարանքով պիտի սատկես դու, Վիլհէլմ:

Ե Ր Գ Ը

Բաթումի ումրակոծութիւնը

Վերջապէս Բաթումն էլ չի ելաւ հերթից,
Ծովի կողմից տրաքոցներ լսեց Գեբէնից,
Պատասխան ստացաւ Բաթումի բերդից.
Կործանումդ մօտեցած է, Օ'ամանցի:

Յոյս կապեցիր Աշարուբան խէբուբան,
Նրանք պիտի յարձակուին Բաթումի վրան,
Արձակուած գնդակը զիպաւ Գեբէնի քթին վրան.
Կործանումդ մօտեցած է, Օ'ամանցի:

Բաթումի ժողովուրդը շատ վրդովուեցան,
Կէսը հարաւ, կէսը արևելք փախան,
Գեբէնի փախուստը իրենք ալ տեսան.
Կործանումդ մօտեցած է, Օ'ամանցի:

Որսորդ կազակները անցան Մուրղուլը,
Արդահանի զօրքը հասաւ Խարխնումը,
Մօտ օրերս կը պաշարեն Արդուինը.
Կործանումդ մօտեցած է, Օ'ամանցի:

Բաթումը անառիկ բերդեր ունի,
Պատասխանը կը տայ տաօր Գեբէնին,
Օ'ամանցու, զօրքը մօտ է Բաթումին.
Կործանումդ մօտեցած է, Օ'ամանցի:

Գիտենք Օսմանցի տկուր զօրքերին,
Ռուսաց դէմը չեն զիմանար զիրքերում,
Վրանին յարձակուելուն պէս կսկսին փախչելուն.
Կործանումդ մօտեցած է, Օ'ամանցի:

Ինչպէս պիտ' որ վերջանայ այս պատերազմը,
Գուշակութիւն ընողներ շատ կան,
Արևելեան հարց ասած խօսքերը՝
Մօտ ժամանակում կը վերջանայ Օսմանցին:

Շատ ազգութիւններու մուխը մարած է,
Նրանց ազատութեան օրը հասած է,
Երեքպետեան համաձայնութեան խօսքերով
էլ տէրութիւն չես ունենայ, Օ'ամանցի:

Ե Ր Գ Թ

Արդահանի և օլթեցիների փախուստը

Օր օրի մէջ նոր-նոր լուրեր եմ առնում,
Օլթին, Արդահանը թիւրքերն են վերցնում,
Սարի-Կամիշի վրայ թիւրքն է յարձակվում.
Էս ինչ նեղ օրին հասար, անդուինցիք:
Մի յոյս ունէինք, էն էլ կտրուեցաւ,
Արդահանի զօրքը Արդուին չի հասաւ,
Ջեր Արդուին գնալը էլի ուշացաւ.
Էս ինչ նեղ օրին հասար, անդուինցիք:

Օլթին ու Արդահանը մտած պարուժը,
Առանց ժամանակ կորցնելու անցան Կարսումը,
Ունեցած-չունեցածնին թողին Արդահանումը.
Էս ինչ նեղ օրին հասաք, արդուինցիք:
Պատրաստ էիք նոր տարին Արդուին ընելու,
Բարեկենդանին Արդուին գտնուելու,
Թող տուած իրերը ձեռք բերելու.
Էս ինչ նեղ օրին հասաք, արդուինցիք:
Օլթեցիները լաւ հասկացան վտանգը,
Օլթեցիները վաղուց կապեցին դէնգը,
Թիւրքաց զօրքը մօտ է Օլթիի բերդին.
Էս ինչ նեղ օրին հասաք, արդուինցիք:
Մեծ չարչարանքով սար ու ձոր անցաք,
Բոլոր ճանապարհը լած-կոծով անցաք,
Մեռածները ձիւնի մէջը թաղեցիք.
Էս ինչ նեղ օրին հասաք, արդուինցիք:
Մի վհատիք, համբերութիւն ունեցէք,
Ձեր քաջած փեսան ամբողջ կըստանաք,
Առժամանակ նեղութիւններ քաշեցիք.
Բոլոր նեղութիւնները կը մոռանաք, արդուինցիք:

Ե Ր Գ Ժ

Ներկայ պատերազմի սարսափները

Սուլթանին հետ խօսք կապեցիր ամառը,
Պատերազմը սկսեցիր ձմեռը,

Ձէր ծնի, չէր վաստկի քու հէրն ու մէրը.
Աւուր դատաստանին քաշես դու, Վիլհէլմ:
Աստուծումէն չես վախենայ դու իսկի,
Էնվէր փաշին տուիր անհամբանք ոսկի,
Հայու միսը կերար, արիւնը խմեցիր.
Աւուր դատաստանին քաշես դու, Վիլհէլմ:
Ձես հաւատար եկեղեցուն, սրբերուն,
Ձի խնայեցիր մանուկներուն, որբերուն,
Ոչխարի պէս մորթստեցին հայերուն.
Աւուր դատաստանին քաշես դու, Վիլհէլմ:
Աստուած կեանք տայ մեր Կայսերին իր օրը,
Մենք էլ յուսացել ենք Աստուծու Մօրը,
Մեզ դու ձգեցիր անիրաւին թողը.
Աւուր դատաստանին քաշես դու, Վիլհէլմ:
Մի վստահիր, փառքիդ ու զարդարանքիդ,
Ափսոս քու տիեզերական անունիդ,
Ներոն կայսեր պէս կըլլաս Նէբէդիդ.
Աւուր դատաստանին քաշես դու, Վիլհէլմ:
Յովհաննու յայտնութեան մէջ գրուած է՝
Հաւատացէք՝ նեռ աշխարհք եկած է,
Մարդկանց դիակը երկիր փռուած է.
Աւուր դատաստանին քաշես դու, Վիլհէլմ:
Մեր Տէրը մեզ համար արիւն թափեց,
Խաչի՛րան մեռնելով մեզի ազատեց,
Քեզ նման անդութին տուն-տեղը բանդեց.
Աւուր դատաստանին քաշես դու, Վիլհէլմ:

Քու մարմինը գերեզմանը չի մտնի,
Քու արիւնդ հողը, ջուրը չի պղծի,
Քու սատկելով աշխարհք պիտ' որ խաղաղուի,
Աւուր դատաստանին քաշես դու, Վիլհէլմ:

Վիլհէլմը գերդաստանով փճանայ,
Թեթոններու տէրութիւնը վերջանայ,
Օսմանցիի կայսրութիւնը կործանուի.
Այս հրաշքները թող կատարուին, սև՝ Վիլհէլմ:

Ռուսաստանը էլ զօրք չի տայ բանակին,
Ֆրանսիան կ'արժանանայ իր նպատակին,
Անգլիացոց ասածներն է թանկագին,
Նեմէցի տէրութիւնն էլ չի լինի, Վիլհէլմ:
Աստուած պահէ, Կայսր Նիկոլայ Ալեքսանդրովչին,
Տէրը ոյժ տայ իր քաջարի զօրքերին,
Ընդհանուր հրամանատար Նիկոլայ Վիլհէլմ.
Նափոլիոնի օրը ընկնես դու, Վիլհէլմ:

Ե Ր Գ ԺԱ.

Արտանուճի նահատակները

Թիւրքը վաղուց պատրաստուած էր պատերազմելուն,

Պօլսից Արտանուճ քարոզիչ ուղարկելուն,
Սրբազան պատերազմ գիւղացոց քարոզելուն.
Անուննիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Գիւղացի թիւրքերը քարոզից խրախուսեցան,
Օսմանցու զօրքին տեսնելուն պէս քաջալերուեցան,

Արտանուճի վրայ մէկէն յարձակուեցան.
Անուննիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Արտանուճը շատ մեծ ապագայ ունէր,
Եւրոպական ճաշակով լաւ շինուած տներ,
Բարձր ուսումնարաններում ունէին սաներ.
Անուննիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Նոյեմբեր վեցին վատ լուր բերեցին.
Օսմանցու զօրքը Արտանուճին տիրեցին,
Թիւրք խուժանը տունը-տեղը թալլեցին.
Անուննիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Բերդը մտնելուն պէս մտան տները,
Անխնայ ծեծեցին ծեր, մանուկները,
Սկսան որոնել թաքցրած բաները.
Անուննիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Մեծ-փոքրին լացը, կոծը բարձրացաւ,
Անօրէն գազաններու սիրտը քարացաւ,
Ժողովրդին հետ Տէր-Մանուէլը գերուեցաւ.
Անուննիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Խանութները, տները, ժամը թալլեցին,
Պատուաւոր վաճառականները մէկէն գերեցին,

Սրանց ազատութեան փրկանք ուզեցին.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Շատ մարդ սարը մտաւ ճգնաւորի պէս,
Շատերին մորթոտեցին մարտիրոսի պէս,
Ժայռից վար խափեցին անպէտք բանի պէս.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Կինարմատներու մէջ լուր տարածեցին՝
Հարս-աղջիկ փախցնենք ըսելով՝ նրանց լացուցին,
Պահուած տեղերից մարդկանց հանեցին.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Առաջին սպաննութիւնը Տէր-Մանուէլից սկսեցին,
Խեղճ ժողովրդի մէջ սարսափ տարածեցին,
Սուրով չի կայ մորթեցին, գնդակով զարկին.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Էրիկ-մարդկանց կանանց առաջն զարկին,
Քաշկոտելով ապառաժ քարի գլուխ տարեցին,
Կենդանի մարդկանց քարից ձորը նետեցին.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Այս ձորին Զեննէմ-դէրէսի անունը կը տան,
Հիմա նահատակները այնտեղ թաղուեցան,
Ողջ մնացողներուն ուխտատեղ դարձաւ.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Այս ձորին անունը հիմա փոխեցէք,
Նահատակաց կղզի անուն դրեցէք,

Գերեզմաններու վրան մատուռ շինեցէք.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Զօրքը չէր անողը, խուժան թիւրքերին
Յոյց տուողները տեղի գիւղացի ծանօթներն են,
Ամեն օր տները գնացող-եկողներն են.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Ինչպէս Արտանուճը քարուքանդ ըրիք,
Բերլինն ու Պօլիսը մի օրին տեսները,
Այս անգոյթ մարդ-գայլից երբ տի ազատուինք.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Որբեւորի կանայք որբ տղաքով մնացին,
Առանց շորի և անօթի նստան ու լացին,
Խեղճ երեխէք ցաւալից մօրը գրկեցին.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Այս օրէնքը շինողի ազգը վերջանայ,
Էն ֆէթվա գրողին ձեռքը չորանայ,
Շարադրող թխթոնը դռնէ դուռ մուրայ,
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Տէր Աստուած, ըսածս մեղք մի համարիր,
Այս անգուժ թիւրքին ինչ ստեղծեցիր,
Անխիղճ անօրինի ձեռքով մեզի տանջեցիր.
Անուանիդ վերջանայ, օսման-նեմէցներ:

Տէրը պահէ մեր Վայսերին, փառք իրան,
Աստծոյ օրհնէքն ըլլայ իր քաջարի զօրօրւորան,

Ռուսաց թուրը ըլլայ կտրած թիւրքի վզերան.
Անուանի՛գ վերջանայ, օսման-նէմէցներ:

Մեր Տէրը գերեզմանէն իջաւ Լիմպոսը,
Կապեալ հոգիներն ուղարկեց սրբերուն դասը,
Յովհաննէսի աղօթքներուն Տէրը կը լսի.
Անուանի՛դ վերջանայ, օսման-նէմէցնիր:

Ե Ր Գ ԺԲ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Եւրոպայի պատերազմը խօսվում էր,
Ժողովուրդը դարհուրանքով լսում էր,
Քառասուն տարի է Գերմանիան պատրաստվում էր.
Նպատակին չարժանաբ, նեմէցներ:

Քսաներորդ դարու առաջին քառորդին
Սերբերն սպաննեցին Ֆրանց-Ֆէրդինանդին,
Սերբերին պատժելու ելաւ աւստրիացին.
Նպատակին չարժանաբ, նեմէցներ:

Ռուսաստանը պատրաստուեց Սերբին օգնելու,
Պահեստի զօրքերին հրամայեց ժողուելու,
Աւստրիայի բանակին ետ կանգնեցնելու.
Նպատակին չարժանաբ, նեմէցներ:

Գերմանիայի կայզերը հրամաններ արձակեց,
Իր պաշտանիկի ձեռքով պարոն Սազոնովին խեցրեց,

Պարոն Սազոնովի պատասխանը կայզերին խեցրեց.
Նպատակին չարժանաբ, նեմէցներ:

Առանց սպասելու կայզերը հրաման արձակեց,
Ռուսաց դէմը պատերազմ հրատարակեց,
Ռուսաց սահմանը զօրքեր ուղարկեց.
Նպատակին չարժանաբ, նեմէցներ:

Պարոն Սազոնովը Կայսրին յայտնեց,
Զօրքը շուտով ժողուել հրամայեց,
Գերմանիայի զօրքի դէմ բանակ կանգնեցրեց.
Նպատակին չարժանաբ, նեմէցներ:

Ռուս ժողովուրդը Կայսերին հետ միացաւ,
Ժողովք կազմուեցաւ, ճառեր խօսուեցաւ,
Միացեալ դաշնակցաց հեռագիր խրկուեցաւ.
Նպատակին չարժանաբ, նեմէցներ:

Դաշնակից տէրութիւնք ետ չի մնացին,
Պրէսիդէնթ Պուանքարէն Ֆրանսիա դնաց,
Գերմանը պատերազմ նրանց էլ հրատարակեց.
Նպատակին չարժանաբ, նեմէցներ:

Նոր ենք մտած քսաներորդ դարումը,
Ֆրանց-Եօզէֆին դուր կոխեցիք պարումը,
Օսմանցուն խաւրեցիք Մէհմէդի դրախտումը.
Նպատակին չարժանաբ, նեմէցներ,

Բելգիայի սահմանը զօրքեր թափեցիք,
Պաղարիւն Անգլիացուն ոտքի կանգնեցրիք,

Զէզոք բելգիացու տունը քանդեցիք.

Նպատակին չարժանանաք, նեմէցներ:

Նոր հնարած մորտիրներիդ մէջտեղ հանեցիք,

Պարիզ քաղաքի վրայ յարձակուել ուզեցիք,

Այնտեղ մեծ պարտութիւններ կրեցիք.

Նպատակին չարժանանաք, նեմէցներ:

Օդի մէջ թռչելու օթապարիկ բարձրացրիք,

Ծովին տակը նաւակներ պտըտեցրիք,

Անգլիոյ նաւերը դուք խորտակեցիք.

Նպատակին չարժանանաք, նեմէցներ:

Րէյմսի սուրբ եկեղեցին աւերակ ըրիք,

Աստուածածնայ սուրբ տաճարը քանդեցիք,

Պատիժը կը գտնաք դուք, հէլէ կեցէք.

Նպատակին չարժանանաք, նեմէցներ:

Մեծ ուժերով յարձակեցաք Վարշավի վրայ,

Զարդ ու փշոր եղաք Վիսլա գետի՛րայ,

Էլ զօրք չունիք ոտք հանելու գէնքի՛րայ.

Նպատակին չարժանանաք, նեմէցներ:

Այլ ու ձախ պատրաստուած էք կռուելուն,

Զօրքին կէսը սկսած էր վիրաւորուիլ, գէրուելուն,

Էլ յոյսերդ կտրուեցաւ, յաղթութիւնը տանելու.

Նպատակին չարժանանաք, նեմէցներ:

Աստուած ոյժ տայ Ռուսաստանի զօրքերին,

Տէրն յաջողէ դաշնակիցների ջանքերը.

Վերջանան նեմէցները ծովի վրայ, չորի՛րայ.

Զեր միլիտարիզմից կազատուենք, նեմէցներ:

Ե Ր Գ Ժ Գ

Հեգնութիւն թիւրքաց վրայ

Զարդ ու զարդարանք ծախեցէք,

Շաքար ու ալիւր գնեցէք,

Մեծ թաւայով հալուա շինեցէք.

Սուլթանը սատկեր է, հայեր:

Հայ մարդկանցը աւետեցէք,

Յոյներուն ալ լո՛ւր տուեցէք,

Փետատ ու թիւր ժողովեցէք՝

Գերեզման փորեցէք, հայեր:

Վիլնէյմին մօտը կանչեցէք,

Ֆրանց-Շօզֆին հրաւիրեցէք,

Մօլլաները կողքը շարեցէք.

Մարդագայլը սատկեր է, հայեր:

Պրնձին մէջ ջուր լեցուցէք,

Կրակի վրայ լաւ եփեցէք,

Սատկած շանը լաւ խաշեցէք՝

Նորից չի ողջանայ, հայեր:

Գերեզմանը խոր փորեցէք,

Աւազ ու ցէմէնթ խառնեցէք՝

Վրան լեցնելու պատրաստեցէք,

Սատկածի վրայ լցէք, հայեր:

Կտաւին մէջ փաթաթեցէք,

Սալաջին մէջ դրեցէք,

Գէօռխանին մօտը դրեցէք,
Զի սխալուէք, յոյներ, հայեր:

Սալաշի մի կողմիցը
Ֆրանց-Շօգէփին բռնել տուէք,
Վիլհէլմն իմամ շինեցէք,
Հողը գլխին լցէք, հայեր:
Վիլհէլմն նամաղ անելումը
Ամենքդ եախան բռնեցէք,
Դա մեր վար դովլէթն է կերած.
Փողերն ուղեցէք, հայեր:

Վրան ցէմէնթով պատ շինեցէք,
Մօտը պահապան կանգնեցո՛ցէք,
Վիլհէլմն այդտեղից վռնեցէք՝
Խօրթլամիշ չի ըլլայ, հայեր:
Հագուեցէք, զարդարուեցէք,
Մանչ-աղջիկներ ժողովուեցէք,
Ամենքդ մէկ պար բռնեցէք.
Զարկամը թաղեցէք, հայեր:

Ասկից ետքը ապահով կեցէք,
Ընտանեկան կեանքի մէջ
Այսպէս դեբը էլ չեն ծնի.
Աստուծոց խնդրեցէք, հայեր:

Նոր հասկացանք, աղաչանքնիս Աստուած լսեց,
կատարեց,
Ռուսաց զօրքի բաշուլթեամբը մեր բաղձանքը
կատարուեց,

Յովհաննիսին աղօթքներուն Աստուած լսեց,
կատարեց.
Ե՞րբ կը տեսնեմ շէնընալդ, իմ ծննդավայր
հայրենիք:

Ե Ր Գ Ժ Է

ԿՈՉ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐԻ

Արդուինը ետ վերուցած են, լսեցէք,
Հիմա նրանց պիտոյքները հոգացէք,
Առատ ձեռով լումաներնիդ տուեցէք,
Գնեցէք երգարանս յօգուտ սովեալի:

Աւետարանին խօսքին պէտք է հետեւնը,
Սովեալներուն մենք պէտք է կերակրենը,
Տկլորներուն հագուստ պէտք է որ հագցնենը,
Գնեցէք երգարանս յօգուտ սովեալի:

Եղբայրասիրութիւն, սէր ունեցող մարդը
Մեր թշուառներու կիմանայ դարդը,
Գթացէք խեղճերին, կստանաք փառքը,
Գնեցէք երգարանս յօգուտ հայերի:

Օգնութիւն անողին Տէրը վարձատրէ,
Կառավարիչ տնտեսի կեանքը երկարցնէ,
Յովհաննիսի յօրինածին ով որ կլսէ.
Գնեցէք երգարանս յօգուտ հայերի:

Ե Ր Գ ԺԴ

Արդուինի ազատութիւնը 1915 թ.

Հայրենիքից լուր առեցի ոռւս վերցրած է Արդուինը,
Թիւրքաց զօրքը լեղապատար թող տուին Ար-
դուինը,
Օսմանցիի Փաշան զօրքով թալաներ է Արդուինը.
Ե՞րբ կը տեսնեմ շէնընալդ, իմ ծննդավայր հայ-
րենիք:
Շատ մարդկանց կողոպտած են, տուն-տեղերը
թալւած են,
Զմեռուան համար պատրաստուած հացը, իւղը
թալւած են,
Ոչ ոքի մօտ փող չեն թողած, կանանց զարդն
ալ թալւած են.
Ե՞րբ կը լսեմ շէնընալդ, իմ ծննդավայր հայրենիք:
Քանիմ մարդկանց դատարանով, կախաղանով
պատժած են,
Շատերուն ալ գնդակներով՝ համազարկ են տուած՝
պատժած են,

Տեղացի թիւրքերու խօսքով այդ մարդկանցը
պատժած են.
Ե՞րբ կը տեսնեմ շէնընալդ, իմ ծննդավայր հայ-
րենիք:
Քանիմ մարդկանց գերի տարան, էգրումիցը
լուր եկաւ,
Փրկանքի համար խօսք դուս ելաւ, էնվէր փաշին
դուր եկաւ,
Անգոյթ Օսմանցոց հախիցը Ռուսաց զօրքը լաւ
եկաւ.
Ե՞րբ կը տեսնեմ շէնընալդ, իմ ծննդավայր հայ-
րենիք:
Ամբողջ Արդուին սարսափին մէջ դու ձգեցիր,
օսմանցի,
Հարիւր երեսուն օր կիսակենդան մեզ պահե-
ցիր, օսմանցի.
Ի՞նչ կուզէիր խեղճ մարդկանցէն, սպանեցիր,
օսմանցի.
Ե՞րբ կը տեսնեմ շէնընալդ, իմ ծննդավայր հայ-
րենիք:
Տանձոտի մէջ մարդ չի թողիք, ապառաժից վար
թափեցիր,
Սաթիլիւ մէջ Հայ չի թողիք, աղիքները դուս
թափեցիք,
Արտանուճը կոտորեցիք, Արդուին կրակ թափե-
ցիք.
Ե՞րբ կը տեսնեմ շէնընալդ, իմ ծննդավայր հայ-
րենիք:

Տէր-Կարապետի պէս քաջ հովիւի կեանքը երկար
լինի,
Զի թող տուեց իր հօտերուն գայլերուն պաշար
լինին,
Գիշեր-ցորեկ աշխատեցաւ՝ ընթիւնուր կոտորած
չի լինի.
Ե՛րբ կը տեսնեմ շէնընալդ, իմ ծննդավայր հայ-
րենիք:
Փառք Աստուծոյ, ամբողջ Արդուին աղատուած
է թիւրքիցը,
Անվնաս են տուն-տեղերը, չէր յուսացուի
թիւրքիցը,
Ռուսաց զօրքը թնդանօթներ վերուցած են
թիւրքիցը.
Ե՛րբ կը տեսնեմ շէնընալդ, իմ ծննդավայր հայ-
րենիք:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0357158

73 148

12-5688a

ԳԻՆՆԷ 20 ԿՈՂԷԿ